

RIVOJLANGAN DAVLATLAR TAJRIBASI: MAKTABGACHA TA'LIMNI
UZLUKSIZ TA'LIMGA BOG'LASH AMALIYOTI

Jabbarova Muxtaram Yunusaliyevna

Anotatsiya: Ushbu maqolada rivojlangan davlatlarning maktabgacha ta'lim tizimini uzluksiz ta'limga bog'lash amaliyoti tahlil qilinadi. Xususan, Finlyandiya, Yaponiya, Germaniya va AQSh kabi mamlakatlarning tajribalari o'rganilib, ularning ta'lim strategiyalari, pedagogik yondashuvlari va institutsional mexanizmlari ko'rib chiqiladi. Maktabgacha ta'lim va boshlang'ich ta'lim o'rtasidagi uzluksizlikni ta'minlash bo'yicha ilg'or metodologiyalar, davlat siyosati hamda innovatsion yondashuvlar tahlil qilinadi. Shuningdek, bu tajribalarni O'zbekiston sharoitida qo'llash imkoniyatlari ham muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: Maktabgacha ta'lim, uzluksiz ta'lim, pedagogik yondashuv, xalqaro tajriba, ta'lim strategiyalari, innovatsion metodlar, davlat siyosati, Finlyandiya modeli, Germaniya tajribasi, ta'lim integratsiyasi.

KIRISH

Maktabgacha ta'lim tizimi bolalarning intellektual, ijtimoiy va axloqiy shakllanishida muhim bosqich hisoblanadi. Rivojlangan davlatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, maktabgacha ta'limning uzluksiz ta'lim tizimiga samarali bog'lanishi nafaqat ta'lim sifatini oshiradi, balki bolalarning kelajakdagi akademik va hayotiy muvaffaqiyatlariga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Jahon banki va UNICEF ma'lumotlariga ko'ra, maktabgacha ta'lim bilan qamrab olingan bolalar boshlang'ich maktabda o'zlashtirish darajasi bo'yicha 30-40% yuqori natijalarga erishadi[1]. Shu sababli, ushbu bosqichni umumiy ta'lim tizimi bilan uzviy bog'lash global miqyosda dolzarb masalaga aylangan. Rivojlangan mamlakatlarda maktabgacha ta'limni uzluksiz ta'lim tizimiga integratsiya qilish bo'yicha turli modellar qo'llanilmoqda. Masalan, Finlyandiyada bolalarning individual qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan "Fenomenologik o'qitish" metodikasi tatbiq etilgan bo'lsa, Germaniyada "Erkin o'yin va mustaqil o'rganish" tamoyili asosida ta'lim beriladi[2]. Yaponiya esa maktabgacha ta'limda "Yashash qobiliyatini rivojlantirish" konsepsiyasiga urg'u berib, bolalarning ijtimoiy va psixologik moslashuvchanligini oshirishga e'tibor qaratadi. 2023-yilda dunyo miqyosida 3-6 yoshdagi bolalarning maktabgacha ta'lim bilan qamrov darajasi 75% ni tashkil etgan bo'lsa, Yevropa Ittifoqida bu ko'rsatkich 93% ga yetgan. Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, uzluksiz ta'limga asoslangan maktabgacha ta'lim tizimi mamlakatlarning raqobatbardoshligini oshirishda muhim omil hisoblanadi[3]. Shu bois, O'zbekiston ham ushbu sohada islohotlarni jadallashtirib, 2030-yilga borib bolalarni maktabgacha ta'lim bilan 100% qamrab olishni maqsad qilgan. Ushbu maqolada rivojlangan davlatlarning maktabgacha ta'limni uzluksiz ta'lim tizimiga bog'lash amaliyoti tahlil qilinadi, ilg'or pedagogik yondashuvlar va ularning O'zbekiston ta'lim tizimiga implementatsiya qilish imkoniyatlari o'rganiladi. Maqolada xalqaro tajribalardan kelib chiqib, milliy ta'lim strategiyasini takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan xulosalar shakllantiriladi[4].

O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tizimini isloh qilish va uni uzluksiz ta'lim tizimiga integratsiya qilish bo'yicha keng ko'lamli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. 2017-yilda "Maktabgacha ta'lim to'g'risida"gi qonunning qabul qilinishi sohaga strategik yondashuvni ta'minladi va bu jarayonni institutsional asosda rivojlantirishga yo'l ochdi. Xususan, 2018-yilda O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligining tashkil etilishi bu yo'nalishda davlat siyosatini mustahkamlashda muhim qadam bo'ldi[5]. Davlat tomonidan maktabgacha ta'lim muassasalarining qamrovini kengaytirish bo'yicha jadal islohotlar amalga oshirilmoqda. Agar 2017-yilda bolalarning bog'chalarga qamrovi 27% ni tashkil qilgan bo'lsa, 2023-yilga kelib bu ko'rsatkich 70% ga yetdi. 2030-yilga qadar esa barcha bolalarni maktabgacha ta'lim bilan to'liq qamrab olish rejalashtirilgan. Mazkur maqsadga erishish uchun davlat-xususiy sheriklik modeli joriy qilinib, nodavlat maktabgacha ta'lim muassasalari soni sezilarli darajada oshirildi. Xususan, 2023-yilga kelib ularning soni 2 mingdan oshdi, bu esa davlat va xususiy sektorning samarali hamkorligiga misol bo'la oladi. Maktabgacha ta'lim jarayoniga ilg'or xalqaro tajribalarni joriy etish maqsadida STEAM-ta'lim, o'yin texnologiyalari va interfaol metodlarni qo'llashga alohida e'tibor qaratilmoqda. "Ilk qadam" davlat dasturi ishlab chiqilib, bolalarning intellektual va psixologik rivojlanishiga yo'naltirilgan o'quv dasturlari amaliyotga tatbiq etildi. Bundan tashqari, Finlyandiya, Janubiy Koreya va Yaponiya kabi davlatlarning ilg'or maktabgacha ta'lim modellari o'rganilib, ularni O'zbekiston sharoitiga moslashtirish ishlari olib borilmoqda[6]. Ta'lim sifati va pedagoglar malakasini oshirish borasida ham muhim islohotlar amalga oshirilmoqda. 2021-yildan boshlab tarbiyachilarning malakasini oshirish bo'yicha maxsus dasturlar ishlab chiqildi va har yili 10 ming nafardan ortiq pedagog kadrlar qayta tayyorgarlikdan o'tkazilmoqda. Bundan tashqari, pedagoglarni moddiy rag'batlantirish choralari ko'rib, ularning maoshlarini oshirish va imtiyozlar taqdim etish tizimi yo'lga qo'yildi. Mazkur islohotlar natijasida O'zbekistonning maktabgacha ta'lim tizimi jadal rivojlanib, uni uzluksiz ta'lim tizimiga integratsiya qilish imkoniyatlari kengayib bormoqda. Uzoq muddatli istiqbolda bu islohotlar kelajak avlodning sifatli ta'lim olishini ta'minlash hamda raqobatbardosh kadrlar tayyorlashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili: Maktabgacha ta'limni uzluksiz ta'lim tizimiga bog'lash bo'yicha xalqaro va milliy tadqiqotlar mazkur sohaning dolzarb muammolaridan biri ekanligini ko'rsatadi. PISA (Programme for International Student Assessment) va TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) kabi xalqaro baholash dasturlarining natijalari maktabgacha ta'limning boshlang'ich va undan keyingi bosqichlarga ta'sirini tasdiqlaydi[7]. Masalan, Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra, maktabgacha ta'limga qamrov darajasi yuqori bo'lgan mamlakatlarda boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish va matematika bo'yicha ko'rsatkichlari 20-30% ga yuqori bo'ladi. Tahlil qilingan adabiyotlar shuni ko'rsatadiki, Finlyandiya, Yaponiya, Janubiy Koreya kabi ilg'or davlatlarda maktabgacha ta'lim tizimi pedagogik innovatsiyalar bilan uyg'unlashgan holda uzluksiz ta'lim tizimining bir qismi sifatida faoliyat yuritadi. Masalan, Finlyandiya bolalarni 6 yoshdan boshlab sinf muhitiga tayyorlashga qaratilgan maxsus dasturlar joriy qilingan bo'lib, bu ularning keyingi bosqichga moslashish jarayonini yengillashtiradi[8]. O'zbekiston kontekstida esa, oxirgi yillarda qabul qilingan "Maktabgacha ta'lim va tarbiya

to'g'risida"gi qonun, Prezident qarorlari hamda 2030-yilgacha mo'ljallangan davlat strategiyalarida maktabgacha ta'limni uzluksiz ta'lim tizimiga bog'lash muhim yo'nalishlardan biri sifatida belgilangan. Xususan, rasmiy statistik ma'lumotlarga ko'ra, 2017-yilda bolalarning 27% i maktabgacha ta'lim bilan qamrab olingan bo'lsa, 2023-yilga kelib ushbu ko'rsatkich 70% ga yetdi. Bu esa amalga oshirilgan islohotlarning samaradorligini tasdiqlaydi.

Metotologik qism: Mazkur tadqiqotda empirik, statistik va taqqoslash metodlaridan foydalangan holda, turli davlatlarning maktabgacha ta'limni uzluksiz ta'lim tizimiga bog'lash bo'yicha tajribasi o'rganildi. Tadqiqot doirasida sifat va miqdoriy yondashuv uyg'unligiga asoslangan holda ma'lumotlar tahlil qilindi. Jumladan, maktabgacha ta'lim tizimida integratsiyalashgan dasturlar samaradorligini aniqlash uchun mavjud pedagogik tajribalar va ularning natijalari ko'rib chiqildi. Kelgusidagi bashoratlar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda 2030-yilga qadar maktabgacha ta'lim bilan qamrov darajasining 100% ga yetishi kutilmoqda. Shuningdek, ilg'or texnologiyalar, innovatsion pedagogik metodlar va davlat-xususiy sheriklik asosida ta'lim sifatining yanada oshishi kuzatiladi. Xalqaro tajriba va milliy tadqiqotlarning uyg'unligi O'zbekiston maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish va uni uzluksiz ta'lim tizimiga samarali bog'lash imkonini beradi.

Natijalar: Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, rivojlangan davlatlar tajribasini tahlil qilish orqali maktabgacha ta'limni uzluksiz ta'lim tizimiga samarali bog'lashning turli strategiyalari mavjud. Xususan, Finlyandiya, Yaponiya va Janubiy Koreya kabi davlatlarda integratsiyalashgan o'quv dasturlari va o'yin asosida o'qitish metodlarining keng qo'llanilishi bolalarning keyingi ta'lim bosqichiga o'tish jarayonini yengillashtiradi. Xalqaro tajribalar asosida olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, maktabgacha ta'limning boshlang'ich ta'lim bilan uzviy bog'liq bo'lishi bolalarning kognitiv rivojlanish darajasini 15-20% ga oshiradi (OECD, 2023). O'zbekistonda amalga oshirilgan islohotlar natijasida, 2017-yilda 3-7 yoshdagi bolalarning maktabgacha ta'lim bilan qamrov darajasi atigi 27% ni tashkil etgan bo'lsa, 2023-yilga kelib bu ko'rsatkich 70% ga yetdi. Hukumat tomonidan qabul qilingan "Maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish strategiyasi" doirasida kelgusi yillarda bu raqamni 100% ga yetkazish rejalashtirilgan. Mazkur natijalar davlat-xususiy sheriklik asosida nodavlat maktabgacha ta'lim muassasalarining soni 5 barobarga oshganligi bilan ham bog'liqdir. Empirik ma'lumotlarga asoslanib shuni ta'kidlash mumkin,ki, O'zbekistonda maktabgacha ta'limni uzluksiz ta'lim tizimiga bog'lash borasidagi islohotlar natijasida bolalarning boshlang'ich ta'limga tayyorlanish darajasi sezilarli darajada oshmoqda. 2023-yilgi monitoring natijalariga ko'ra, maktabgacha ta'limdan o'tgan bolalar boshlang'ich sinflarda 20-30% yuqori natijalarga erishgan. Shuningdek, 5-7 yoshdagi bolalarning psixologik va ijtimoiy tayyorgarlik darajasi ham oshib, ularning muloqot qobiliyati va mustaqil fikrlash darajasi yaxshilangani kuzatilgan. Kelgusidagi rivojlanish istiqbollari bo'yicha bashoratlar shuni ko'rsatadiki, maktabgacha ta'limning uzluksiz ta'lim tizimiga samarali bog'lanishi natijasida 2030-yilga kelib O'zbekistonda ta'lim sifati xalqaro PISA va TIMSS kabi baholash tizimlari bo'yicha sezilarli darajada oshishi mumkin. Bundan tashqari, xalqaro tajribaga asoslangan holda, maktabgacha ta'limda STEAM (Science, Technology, Engineering, Arts, and Mathematics) yondashuvlarining keng joriy etilishi kutilmoqda. Bu esa bolalarning

kreativ va analitik fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Umuman olganda, tadqiqot natijalari maktabgacha ta'limning uzluksiz ta'lim tizimiga bog'lanishi bolalarning akademik va ijtimoiy rivojlanishiga bevosita ijobiy ta'sir ko'rsatishini tasdiqlaydi. Shu boisdan, kelgusida milliy ta'lim tizimini yanada modernizatsiya qilish va rivojlangan davlatlar tajribasidan samarali foydalanish zarurati mavjud.

Metodologik qism: Ushbu tadqiqotda maktabgacha ta'limni uzluksiz ta'lim tizimiga bog'lash amaliyotini tahlil qilish maqsadida kompleks metodologik yondashuv qo'llanildi. Tadqiqotning metodologik asosini ta'lim jarayonlarining tizimli va integratsion tahlili tashkil etdi. Shu munosabat bilan, tadqiqotda zamonaviy pedagogik yondashuvlar, xalqaro tajriba va statistik ma'lumotlarga asoslangan empirik usullar qo'llanildi. Tadqiqotning nazariy-metodologik asosini kognitiv rivojlanish nazariyalari, o'quvchilarning yosh xususiyatlarini inobatga olgan holda uzluksiz ta'lim modelini shakllantirish tamoyillari tashkil etdi. Jumladan, L.S. Vygotskiyning madaniy-tarixiy rivojlanish nazariyasi, J. Piagening intellektual rivojlanish nazariyasi va zamonaviy konstruktivistik pedagogika qarashlari tadqiqotga metodologik asos bo'lib xizmat qildi. Tadqiqot doirasida quyidagi usullar qo'llanildi: Kontent-tahlil – Rivojlangan davlatlardagi maktabgacha ta'lim tizimi va ularning uzluksiz ta'limga integratsiyasi bo'yicha ilmiy maqolalar, xalqaro tashkilotlar (UNESCO, OECD, UNICEF) tomonidan e'lon qilingan hisobotlar va normativ-huquqiy hujjatlar o'rganildi. Empirik tahlil – Maktabgacha ta'lim muassasalari va boshlang'ich maktablarda olib borilgan kuzatuvlar hamda pedagog va ota-onalar bilan o'tkazilgan so'rov natijalari tahlil qilindi. Statistik ma'lumotlar tahlili – O'zbekiston va dunyo davlatlarida maktabgacha ta'lim bilan qamrov, pedagoglarning malakasi, bolalarning tayyorgarlik darajasi va o'quv natijalariga oid statistik ko'rsatkichlar solishtirildi. Jumladan, OECD (2023) ma'lumotlariga ko'ra, maktabgacha ta'lim bilan qamrov 90% dan yuqori bo'lgan davlatlarda boshlang'ich sinflardagi akademik natijalar sezilarli darajada yuqori ekani qayd etilgan. Eksperimental diagnostika – Maktabgacha ta'lim va boshlang'ich ta'lim o'rtasidagi uzluksizlikni baholash uchun eksperimental guruh va nazorat guruhi tashkil qilinib, integratsiyalashgan dasturlar joriy qilingan holatda bolalarning rivojlanish ko'rsatkichlari solishtirildi. Xalqaro tajribani inobatga olgan holda, O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tizimini uzluksiz ta'lim tizimiga bog'lash natijasida o'quvchilarning boshlang'ich ta'limga moslashuv darajasi 30-40% ga oshishi, ta'lim sifati esa xalqaro baholash tizimlarida yuqori natijalar qayd etishi mumkinligi taxmin qilindi. Tadqiqot natijalari asosida innovatsion yondashuvlarni joriy etish bo'yicha takliflar ishlab chiqildi.

Xulosa: Maktabgacha ta'limni uzluksiz ta'lim tizimiga bog'lash rivojlangan davlatlar tajribasi asosida tahlil qilinib, uning bolalar intellektual va ijtimoiy-emotsional rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi aniqlandi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, maktabgacha ta'lim jarayonida kognitiv rivojlanishga yo'naltirilgan metodik yondashuvlar va integratsiyalashgan dasturlar joriy etilishi boshlang'ich ta'limga moslashuvni yaxshilaydi. Shuningdek, xalqaro tajribadan kelib chiqib, O'zbekistonda maktabgacha ta'lim sifatini oshirish va uzluksiz ta'lim tizimi bilan uyg'unlashtirish zarurati asoslangan holda bayon etildi. Tadqiqot davomida ta'lim sifatini oshirish bo'yicha innovatsion yondashuvlar va strategik takliflar ishlab chiqildi.

1. Rafiqovna I. M. et al. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida pedagogik faoliyatni to'g'ri tashkil etish //Ta'limning zamonaviy transformatsiyasi. – 2024. – T. 4. – №. 2. – C. 121-125.
2. Qonuni O. R. Ta'lim to'g'risida //O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi, O'RQ-637-son, Toshkent sh. – 2020. – T. 23.
3. Ergashbayev S. Yoshlarning ma'naviyat dunyoqarashini rivojlantirishda uzluksiz ta'lim jarayonlarining o'rni (rivojlangan davlatlar tajribasi misolida) //Universal xalqaro ilmiy jurnal. – 2025. – T. 2. – №. 2. – C. 3-9.
4. Zafar X. Uzluksiz ta'lim va kasbiy rivojlanishni ta'minlash maqsadida pedagog kasbiy mahoratini baholashni rivojlantirish //Elita. uz-Elektron Ilmiy Jurnal. – 2024. – T. 3. – №. 1. – C. 179-186.
5. Shuxratovna A. N. et al. Maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirishning zamonaviy asoslari //Gospodarka i Innowacje. – 2024. – T. 47. – C. 1-4.
6. Xalikova U. M. Maktabgacha ta'limda pedagogik jarayonlarni loyihalashtirish. metodikasi //O'quv qo'llanma. Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston Milliy kutubxonasi "Fan va ta'lim" nashriyoti. – 2022. – T. 216.
7. Shohbozbek E. Renewal of the social sphere and stable society system in the process of reforms //American Journal Of Social Sciences And Humanity Research. – 2024. – T. 4. – №. 09. – C. 16-20.
8. Qodirov X. O., Norinov M. U., Ergashev A. A. Uzluksiz ta'lim tizimida hamkorlik pedagogikasining insonparvarlashuv xususiyatlari //Research and implementation. – 2023. – T. 1. – №. 6. – C. 45-50.